

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Камінська Наталія Василівна, доктор юридичних наук, професор

Титко Анна Василівна, кандидат юридичних наук

Лапка Оксана Ярославівна, кандидат юридичних наук

Сьох Катерина Ярославівна, кандидат юридичних наук

Свешинікова Марія Михайлівна, магістр права

Бреус Сергій Михайлович, магістр права

Романова Ніколь Віталіївна, магістр права

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТЬ «ГЕНДЕР», «ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ», «ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ»	5
---	---

РОЗДІЛ 2.

ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	14
---	----

РОЗДІЛ 3.

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ПРАВА ОСОБИ НА ГЕНДЕРНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ	20
---	----

РОЗДІЛ 4.

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ООН та НАТО У СФЕРІ МИРУ І БЕЗПЕКИ	50
---	----

РОЗДІЛ 5.

THE UNITED NATIONS WORLDWIDE GOAL: ACHIEVE GENDER EQUALITY AND EMPOWER NATO /EAPC POLICY: GENDER EQUALITY AS A CONSTITUENT FOR THE SUCCESS OF MISSIONS AND OPERATIONS	97
--	----

Список використаної літератури	147
--------------------------------------	-----

РОЗДІЛ 1.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТЬ «ГЕНДЕР», «ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ», «ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ»

На сьогодні практично не існує чіткої дефініції поняття «гендер». Аналіз різних позицій науковців вказує на те, що останнім часом в науці прийнято чітко розмежовувати конституціональні та соціокультурні аспекти в розрізненні чоловічого і жіночого, пов'язуючи їх з поняттями статі і гендеру. Так, О.М. Руднева у своєму дисертаційному дослідженні на тему: «Гендерна рівність у праві України», пропонує розуміти гендер не як атрибут особистості, а в якості соціального інституту, як засіб організації суспільства, що здійснює вплив на ролі та правові статуси чоловіка й жінки і закріплює певні нормативні зразки їх поведінки.

Термін «гендер» (англ. Gender, від лат. Genus «рід») вказує на соціальний статус і соціально-психологічні характеристики особистості, які пов'язані зі статтю і сексуальністю, але виникають у взаємодії з іншими людьми в контексті певної культури¹.

Певну увагу питанням рівності чоловіка та жінки, дискримінації за ознаками статі приділено у національному законодавстві України (наприклад, Закони України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про зайнятість населення», «Про охорону праці», «Про державну службу» та ін.). Так, у Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» закріплює принцип рівності статі. Основною метою даного закону є досягнення паритетного становища чоловіків і жінок у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків,

---

¹І.Г.Малкіна-Пих. Гендерна терапія. Довідник практичного психолога, 2003 <http://medbib.in.ua/gender-opredelenie-ponyatiya-41826.html>

ліквідації дискримінації за ознакою статі тощо. У зазначеному нормативно-правовому акті законодавець надає визначення поняття «гендерної рівності». В свою чергу у ст. 2 Кодексу законів про працю України встановлюється заборона будь-якої дискримінації у сфері праці у тому числі на підставі статті та гендерної ідентичності. Тому, можна сказати, що український законодавець розмежує поняття «стать» та «гендерна ідентичність».

Аналіз вищезазначених актів вказує, що в жодному із них немає єдиного уніфікованого визначення поняття «гендер», «гендерна ідентичність». Натомість, дані категорії широко застосовуються в соціопсихологічних науках. Зокрема, у поняття «гендер» неодмінно включається також сексуальна орієнтація, за якою виділяють геїв, лесбійок, бісексуалів, пансексуалів та гендерна ідентичність, за якою виділяють трансгендерів, агендерів, транссексуалів – загалом, нараховують близько 50 типів гендеру²

Аналіз міжнародно-правових актів також вказує на відсутність такого тлумачення поняття «гендер» у міжнародно-правових актах. Так, відповідно до ст. 3 Стамбульської Конвенції гендер – означає соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належними жінкам і чоловікам.

Варто зауважити, що одностайної підтримки положень Стамбульської Конвенції країнами світу немає. Зокрема, із 47 держав-членів Ради Європи три не підписали і не ратифікували Стамбульську конвенцію; 22 підписали, але не ратифікували (серед них такі держави, як Велика Британія, Німеччина, Греція, Ірландія, Ісландія, Ліхтенштейн, Люксембург, Норвегія, Словаччина, Хорватія, Швейцарія); 22 – підписали і ратифікували цей договір[1].

---

²Джокьякартские принципы. Принципы применения международно-правовых норм о правах человека в отношении сексуальной ориентации и гендерной идентичности, 2001. <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=48244e952>

Перешкодою ратифікації Конвенції є введене нею визначення поняття «гендер» та похідних від нього понять. На відміну від загального уявлення про гендерну рівність (чи заборону гендерної дискримінації) як рівність виключно між чоловіком та жінкою (чи заборону дискримінації на підставі статі) в різних сферах суспільного життя, відображеного, зокрема, в Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Стамбульська конвенція впроваджує інше розуміння гендеру (стаття 3) та проводить чітко розмежування між поняттями статі та гендеру (пункт 3 статті 4).

Таким чином, гендер – це спектр характеристик, що відносяться до маскулінності і фемінності. Залежно від контексту, під такими характеристиками можуть матися на увазі соціальні структури (зокрема, гендерні та інші соціальні ролі) або гендерна ідентичність. У деяких випадках поняття «гендер» використовується як синонім поняття «стать», хоча спочатку термін «гендер» використовувався як допоміжний до поняття «стать».

Поняття «гендер» набуло поширення завдяки розвитку теорії фемінізму та гендерних досліджень. Поняття «гендер» спирається на теорію соціального конструктивізму, ряд представників якої (в основному феміністські автори) ставлять під сумнів природне походження відмінностей між людьми і пояснює їх соціальними процесами.

Можна константувати, що **«гендерна ідентичність»** – усвідомлення індивідом себе як представника даної статі, відчуття свого жіночого, чоловічого або андрогенного тіла, усвідомлення своєї приналежності до чоловічої, жіночої або якоїсь іншої статі у соціальному контексті. Гендерна ідентичність не є автоматичною надбудовою над біологічною статтю, вона поетапно формується в особистості у ході виховання та соціалізації.

Потрібно розрізнати статевою ідентичність та гендерну. Людина може володіти чітко визначеною статевою ідентичністю та водночас мати

труднощі із гендерною ідентичністю, переживати невідповідність жіночому чи чоловічому ідеалам. Гендерна ідентичність залежить здебільшого від соціальних чинників, а не від біологічної природи людини. Для зрілої особистості гендер стає заміною статі.

Гендерна ідентичність – поняття ширше, ніж статево-рольова ідентичність, оскільки гендер включає в себе не тільки рольовий аспект, а й, наприклад, образ людини в цілому (зачіску, одяг, охайність і т. д.). Поняття «гендерна ідентичність» нерівноцінне поняттю «сексуальна ідентичність» (гендер – поняття не так біологічне, скільки культурне, соціальне). Сексуальну ідентичність можна описати з точки зору особливостей самосприйняття і уявлень людини про себе в контексті сексуальної поведінки.

Оскільки «стать» є біологічною категорією, соціальні психологи іноді посилаються на гендерні біологічні відмінності як на «міжстатеві відмінності».

Найбільш розширеними визначеннями поняття «гендер» є такі:

1. соціокультурний конструкт статі, що представляє собою задані характеристики, так званої «чоловічої» і «жіночої» поведінки, стилю і способу життя, норм, уподобань, життєвих цілей і т. д.;

2. соціальна стать, яка обумовлює особливості особистісної і групової поведінки і задає правову та статусно-соціальну позицію індивіда в суспільстві.

Статтю 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 08.09.2005 №2866-IV визначено, що **насильство за ознакою статі** – це діяння, спрямовані проти осіб через їхню стать або поширені в суспільстві звичаї чи традиції (стереотипні уявлення про соціальні функції (становище, обов'язки тощо) або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи

страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті;

«Гендерно зумовлене насильство» — протиправні діяння, що спрямовані проти осіб через їх стать або гендер або стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно та завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи загрози таких дій, у публічному або приватному житті. Насильство щодо жінок є формою дискримінації за ознакою статі, яка охоплює всі акти гендерно зумовленого насильства щодо жінок визначені Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами.

1. Гендерно зумовлене насильство – це як дія так і бездіяльність.

2. Гендерно зумовлене насильство – це діяння, що зачіпають осіб непропорційно. А мали б зачіпати пропорційно? І тоді такі діяння не визнавалися б насильством?

3. Насильство щодо жінок є формою дискримінації за ознакою статі. А насильство щодо чоловіків не є формою дискримінації за ознакою статі?

4. Гендерно зумовлене насильство стосується як публічне так і приватне життя.

5. Для гендерно зумовленого насильства обов'язковим є настання фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань.

6. Загроза вчинення дій, що спрямовані проти осіб через їх стать або гендер або стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно також є гендерно зумовленим насильством. Загроза вчинення бездіяльності, що спрямована проти осіб через їх стать або гендер або стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно також

не є гендерно зумовленим насильством³. Цей термін використовує Громадська організація «Ла Страда-Україна».

Необхідно зазначити, що саме термін «гендерно зумовлене насильство» не визначено у Конвенції Ради Європи про боротьбу з насильством щодо жінок та домашнього насильства та відсутній в законодавстві України.

Конвенція накладає зобов'язання щодо запобігання й боротьби з насильством стосовно жінок в ширших межах досягнення рівності між жінками й чоловіками. У контексті цієї Конвенції термін «гендер», який має в основі чоловічу та жіночу стать, пояснює, що існують також соціально закріплені ролі, поведінка, діяльність і характерні ознаки, які суспільство вважає правильними для жінок та чоловіків. Результати дослідження свідчать про те, що певні ролі чи стереотипи породжують небажану та згубну практику і доповнюють відчуття прийнятності насильства стосовно жінок. Для подолання таких гендерних ролей стаття 12 Конвенції формулює загальне зобов'язання у сфері запобігання насильству, яке полягає у викоріненні упереджень, звичаїв, традицій та всіх інших практик, які ґрунтуються на ідеї неповноцінності жінок або стереотипних ролей жінок і чоловіків. В інших частинах Конвенція закликає до покладення гендерного розуміння насильства стосовно жінок і домашнього насильства в основу заходів, спрямованих на захист і підтримку жертв.

Щодо розмежування понять «стать» і «гендер», то варто зазначити, що перше поняття – це біологічна відмінність між чоловіком і жінкою, в той час, коли гендер – це соціальна відмінність. Гендер відрізняється від статі, оскільки гендер не є біологічно детермінованим. Він змінюється залежно від часу, культури, економічного, соціального та політичного контексту. Гендер – це набір соціальних ролей, це костюм, маска, в яких чоловік і жінка виконують свої соціальні ролі.

---

³ <https://www.obozrevatel.com/ukr/my/life/pro-genderno-zumovlene-nasilstvo.htm>.